

QARABAĞDA AQRAR SEKTORUN İNKİŞAFINA YENİ YANAŞMA

Azərbaycan iqtisadiyyatında tarixən aqrar sektor böyük xüsusi çəkiyə malik olmuşdur. Erməni işğalı nəticəsində Qarabağın təbii resurslarının iqtisadi dövriyyədən çıxarılması ÜDM-də aqrar sektorun payının azalması ilə müşahidə olundu. Regionun işğaldan azad olması nəticəsində 10 min kv.km. ərazimiz yenidən özümüzə qayıtmışdır. Bu ərazilərin yenidən iqtisadi dövriyyəyə cəlb edilməsi (reintegrasiya) iqtisadiyyatın bütün sahələrində iqtisadi inkişafa təkan verməklə yanaşı, neftdən asılılığın minimuma endirilməsinə, aqrar sektorun, o cümlədən də bütövlükdə qeyri-neft sektorunun inkişafına, onun ÜDM-də xüsusi çəkisinin artmasına gətirib çıxaracaq. Coğrafiyası kifayət dərəcədə rəngarəng olan Qarabağ (Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları) aqrar sektorun inkişafı üçün çox zəngindir. Heyvandarlığın, əkinçiliyin, balıqçılığın, arıçılığın və digər sahələrin inkişafı üçün təbii şərait kifayət dərəcədə əlverişlidir. Təbii otlaq və biçənəklərin, əkinçiliyin əsası olan münbit torpaqların üstünlük təşkil etməsi, təbii su

Tezliklə əhalinin Qarabağda məskunlaşdırılması iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafı ilə yanaşı, aqrar sektorun da inkişafına güclü təkan verəcək

hövzələrinin çoxluğu və s. aqrar sektorun potensial inkişaf mənbələridir. Tezliklə əhalinin Qarabağda məskunlaşdırılması iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafı ilə yanaşı, aqrar sektorun da inkişafına güclü təkan verəcək. Bu regionda bütün sahələrin yenidən qurulacağını nəzərə alaraq, müasir dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin aqrar sektorun inkişaf etdirilməsi sahəsində qabaqcıl təcrübəsinə əsaslanaraq mütəxəssislər tərəfindən aqrar sektorun innovativ inkişafına yeni yanaşma ortaya qoyulmalıdır. Bu yeni yanaşma əkinçilik sahələrinin optimal nisbətinin müəyyənləşdirilməsinə, meşə fondundan, su ehtiyatlarından səmərəli istifadəyə, mal-qaranın, xırda buynuzlu daşların (onların yunlarından alınan liflər möhkəmliyi və uzunluğuna görə o qədər də keyfiyyətli deyil, yüngül sənayedə xammal kimi az yararlıdır) cins tərkibinin dəyişdirilməsi və s. məhsuldarlığın yüksəldilməsinə, məhsul buraxılışının həcmnin artırılmasına, ÜDM-də onun xüsusi çəkisinin artmasına, əhalinin aqrar sektor məhsullarına (xüsusi ilə orqanik məhsullara) olan tələbatının daxili istehsal hesabına ödənilməsinin təmin edilməsinə yönəldilməlidir.

Mütəxəssislər tərəfindən regionda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının rayonlaşdırılması (dağlıq, dağətəyi, aran, suvarılan, dəmyə ərazilər) xəritəsinin işlənilib tərtib edilməsi kənd təsərrüfatı məhsulunun istehsalının artımında əhəmiyyətli rol oynaya bilər. Bitkiçiliyin hansı növlərinin yanaşı əkilib becərilməsinin faydalılığı müəyyənəndirilməlidir. Avropa ölkələrində bu sahədə çox böyük təcrübə var. Ölkənin iqlim şəraiti nəzərə alınmaqla əkin növbəliliyi müəyyənəndirilməlidir. Məsələn, arpa biçinindən sonra həmin sahələrdə (aran ərazilərdə) kələm əkilib becərməyin, taxılçılıqla kartofçuluğun bir təsərrüfat ilində əkilib becərilməsinin nə dərəcədə faydalı olması elmi cəhətdən əsaslandırılmalıdır. Yazlıq, payızlıq taxıl əkini təcrübəsi genişləndirilməlidir. Burada elm adamlarının və təcrübə sahiblərinin sözü həlledici olmalıdır. Artıq bizim ölkəmizdə də aqrar istehsalın sözdə deyil, işdə də elmi əsaslarla inkişaf etdirilməsinin vaxtı çatmışdır.

Müasir dünyada bütövlükdə iqtisadiyyatın inkişafı, o cümlədən də aqrar istehsalın inkişafı elmi yeniliklərdən və onun tətbiqi imkanlarından əhəmiyyətli dərəcədə aslıdır. Elmi-texniki, texnoloji yeniliyin geniş miqyaslı tətbiqinə nail olmadan istənilən nəticələrin əldə edilməsi mümkün deyil. Bu gün Azərbaycan innovativ texnika və texnologiyanın elmi axtarışına vəsait sərf etməkdən daha çox, dünyanın qabaqcıl ölkələrində sınaqdan çıxmış texnika və texnologiyanın idxalına üstünlük verməlidir (neft

**AQRAR ELM VƏ
ONA YAXIN OLAN
ELM SAHƏLƏRİ
AQRAR SEKTORUN
INKİŞAFINI
TƏMİN EDƏ
BİLƏCƏK BÜTÜN
RESURLARDAN
ELMI CƏHƏTDƏN
ƏSASLANDIRILMIŞ
SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ
MEXANİZMİ
İŞLƏYİB
HAZIRLAMAĞI
BİR VƏZİFƏ
KİMİ QARŞIYA
QOYMALIDIRLAR**

**QARABAĞ BÖLGƏSİ
BOL SU
EHTİYATLARINA
MALİKDİR**

sənayemizə tətbiq olunan xarici texnologiyanın səmərəliliyi göz qabağındadır). Xarici ölkələrdə istehsal olunmuş müasir taxıl yığan, pambıq yığan kombaynlar bütün komfortu ilə bərabər məhsul itkisini minimuma endirir və keyfiyyətli məhsul toplanmasına şərait yaradır. Rusiya istehsalı olan Niva markalı taxıl kombaynından istifadə 40%-ə qədər məhsul itkisinə səbəb olurdu, dağ yamaclarında yetişdirilən məhsulların yığılmasında bu kombaynlardan istifadə etmək ümumiyyətlə mümkün deyildi. Niderlanddan idxal olunan kombaynlar isə itkiləri minimuma endirməklə yanaşı, müxtəlif relyeflərdə işləmək imkanına malikdir.

Bu gün elmlə iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin integrasiyası daha da aktualdır. Sahəvi milli elmi-tədqiqat institutları və təşkilatları da kənd təsərrüfatının inkişafında əvəzsiz rol oynaya bilər. Aqrar elm və ona yaxın olan elm sahələri aqrar sektorun inkişafını təmin edə biləcək bütün resurslardan elmi cəhətdən əsaslandırılmış səmərəli istifadə mexanizmi işləyib hazırlamağı bir vəzifə kimi qarşıya qoymalıdır.

Azərbaycan Respublikası su ehtiyatları ilə o qədər də zəngin olmasa da, Qarabağ bölgəsi bol su ehtiyatlarına malikdir. Lakin, bölgənin bol su ehtiyatlarına malik olmasına baxmayaraq, heç də bütün ərazilərdə ənənəvi qaydada suvarılan əkinçiliyin həyata keçirilməsi mümkün deyil. Müasir qurğu və aparatlardan və relyefə uyğun çiləmə üsulundan istifadə su ehtiyatlarından səmərəli istifadəsi ilə yanaşı, məhsuldarlığın

artırılmasında da əhəmiyyətli rol oynayır. Dəmyə yetişdirilməsi zəruri olan ərazilərdə məhsulların əkilib-becərilməsi üçün isə bu spesifik cəhətlər nəzərə alınmaqla quraqlığa davamlı toxumların yetişdirilməsi aqrar elm sahəsində çalışanların diqqət mərkəzində olmalıdır. Qarabağda smart layihələrin (ağıllı şəhər, ağıllı kənd) reallaşması əhalinin işğal öncəsi məskunlaşdığı ərazilərə nisbətən daha az ərazilərdə məskunlaşmasını şərtləndirəcək. Əlverişsiz relyefə malik, infrastrukturun formalaşdırılması çox xərc tələb edən ərazilərdə məskunlaşmaya ehtiyac qalmayacaq. Bu da kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların genişlənməsinin bir mənbəyinə çevriləcək. Kənd təsərrüfatının inkişaf etdiyi qərb ölkələrinin təcrübəsindən yararlanaraq ətlik və südlük mal-qaranın bağlı şəraitdə saxlanılmasına keçməklə məhsuldarlığı artırmaqla yanaşı, otlaq sahələrini strateji sahələrin, xüsusi ilə taxılçılığın inkişafı üçün əkin dövrüyyəsinə qaytarmaq mümkün olacaq. Taxılçılığın inkişafı üçün əkin dövrüyyəsinə 200 min hektar əlavə torpaq sahəsinin cəlb edilməsi təxminən 1 mln. ton taxıl istehsalı deməkdir. Bu bölgə (Ağdam, Füzuli rayonları) taxılçılığın inkişafı üçün əlverişli şəraitə, münbit torpaq fonduna malikdir. Beynəlxalq ekspertlərin hesablamalarına görə əgər ölkə əhalisinin hər nəfərinə 500 kq. taxıl istehsal olunarsa, həmin ölkə özünü taxılla təmin etmiş hesab olunur. Nəzərə alsaq ki, son illər ildə təxminən 3 mln. tondan çox taxıl istehsal olunur, əlavə imkanların hərəkətə gətirilməsi ilə taxılla təminatımızı yaxşılaşdırı bilərik. Mənə elə gəlir ki, Azərbaycanda yetişdirilən taxılı una çevirə bilən texnologiya (dəyirman) üzərində də düşünməyə dəyər. Nəticədə bir-neçə yüz min ton (hətta milyon ton) taxıl, un və un məmulatları idxalından azad olar və bu məqsədlə sərf olunan dövrəli valyuta digər məqsədlər üçün istifadə olunar. Əhalinin Qarabağda məskunlaşacağına tədrisən, mərhələlərlə həyata keçiriləcəyini nəzərə alaraq,

şəxsi təsərrüfatlara, ailə təsərrüfatlarına dövlət dəstəyi ilə cins mal-qaranın verilməsi (regionun bir hissəsində alp çəmənliklərinin mövcudluğu cins mal-qaranın yem bazası kimi uyğundur) məqsədəuyğun olardı. Süni mayalanma yolu ilə iri buynuzla mal-qaranın cins tərkibinin dəyişdirilməsi istiqamətində müəyyən işlərin genişləndirilməsinə ehtiyac var. Ailə təsərrüfatına verilən bir cins mal-qaradan 4 il ərzində əlavə olaraq təbii artım yolu ilə bir südlük və bir ətlik cins mal-qara əldə etmək imkanı var. Bununla nəinki ət, süd, yağ məhsullarına olan tələbatımız ödənilər, həm də həmin məhsulların ixracını həyata keçirmək mümkün olar. Təbii ki, müəyyən müddət bu prosesə müvafiq dövlət orqanı tərəfindən ciddi nəzarət həyata keçirilməlidir. Xüsusilə kənd təsərrüfatı istehsalında sığorta sisteminin işlək mexanizminin yaradılması zəruridir. Məlumdur ki, kənd təsərrüfatı istehsalında riskin səviyyəsi yüksək olduğundan sığorta şirkətləri bu sahənin sığortalanmasında bir o qədər də maraqlı deyillər. Digər tərəfdən sığorta sistemində bürokratik maneələr hələ də qalmaqdadır. Hesab edirəm ki, dövlət vəsaiti hesabına əldə edilən mal-qaranın, o, cümlədən də Qarabağda müəyyən müddət kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının dövlətin dəstəyi ilə sığortalanması müsbət nəticə verə bilər.

